

УДК 338.45.621:631.3

С. Я. Ковальчук,
к. е. н., доцент, Вінницький національний аграрний університет
В. М. Бандура,
к. т. н., доцент, Вінницький національний аграрний університет

ПРІОРИТЕТИ ВІТЧИЗНЯНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

У статті визначаються економічні умови, що сприяють збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської техніки для агропромислового комплексу. Здійснено аналіз ринкових механізмів стимулювання розвитку машинобудівної галузі для сільського господарства.

In the article the economic terms of increase of production of agricultural technique volumes are determined for an agro industrial complex. The analysis of market mechanisms of stimulation of development of machine-building industry is carried out for agriculture.

Ключові слова: вітчизняне сільськогосподарське машинобудування, ввізне мито, державно-приватне партнерство, кредитні ресурси, інноваційна діяльність.

Key words: domestic agricultural engineer, import duty, state private partnership, credit resources, innovative activity.

ВСТУП

Світова продовольча криза відкрила для України нові можливості виходу на зовнішні ринки. Тому розвиток сільського господарства і суміжних галузей, зокрема машинобудування, є одним з важливих пріоритетних напрямів. Вітчизняне машинобудування для агропромислового комплексу — сукупність промислових підприємств, науково-дослідних, проектно-конструкторських організацій, навчальних закладів та інших установ, незалежно від форм власності, які забезпечують системний підхід до створення, проведення випробувань, організації виробництва, експлуатації, ремонту, технічного обслуговування та послуг, моніторингу ринку, навчання кадрів для забезпечення потреб сільськогосподарського виробництва, харчової та переробної промисловості у техніці і обладнанні, у загальних обсягах виробництва яких продукція для вирощування, збирання, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції становить не менше 50 відсотків.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ ОСТАННІХ РОКІВ

За роки незалежності України, розвиток аграрної галузі супроводжувався значними змінами форм і методів господарювання, перерозподілом виробничих ресурсів між господарствами різних форм власності, підвищенням ролі дрібнотоварного виробництва. Дослідження в цьому напрямі

здійснювались вченими Адамчуком В., Артёмовим М., Бойком В., Гусаром В., Кравчуком В., Кушнарським А., Музикою П., Месель-Веселяком В.Я., Саблуком П., Шустіком А., Уминським С., Ясенцьким В. та ін.

Організаційно-економічний та науково-технічний потенціал машинобудівної галузі для сільського господарства, потребує оптимального структурування, формування замкнених макротехнологічних галузеутворювальних комплексів, які давали б можливість ефективно конкурувати на світових ринках.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Неврегульованість взаємовідносин між регіонами та центром, а також слабкі міжрегіональні відносини — все це на даний момент зумовлює і загострює економічну роз'єднаність та сприяє розвитку дезінтеграційних процесів. Велика диспропорція у сфері економічного розвитку регіонів спричинена проблемами, що позначаються на розвитку і становленні машинобудівної галузі для сільського господарства. До них відносять: незадовільний стан інфраструктури, низький рівень пристосування трудових ресурсів до ринкових умов, недостатню підтримку розвитку підприємства, відсутність інноваційної спроможності підприємств, деградацію навколишнього природного середовища та, як наслідок, низьку інвестиційну привабливість територій.

Таблиця 1. Поповнення технічного парку сільськогосподарських підприємств основними видами техніки

Найменування техніки	Поповнення технічного парку сільгоспідприємств, одиниць				
	2000 р.*	2010 р.		2011 р.	
		вітчизняна	іноземна	вітчизняна	іноземна
Трактори	77652	2843	2102	1549	1212
Зернозбиральні комбайни	-2713	360	789	125	461
Кормозбиральні комбайни	-3220	61	44	23	25
Бурякозбиральні комбайни	-1341	9	64	2	11
Сівалки	-8881	824	482	429	304
Культиватори	-5382	1957	408	889	195
Машини для внесення добрив та хімзахисту рослин	-3414	239	114	169	92
Доільне обладнання	-6812	87	31	11	7

* кількість по відношенню до 1999 р.
Джерело: Статистичні дані Мінагропрод.

Мета дослідження поставленої проблеми полягає у визначенні економічних умов, що сприяють збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської техніки для агропромислового комплексу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основними складовими ринку машинобудівної промисловості є продукція таких галузей, як транспортне та енергетичне машинобудування, автомобілебудування, а також машинобудування для агропромислового сектора. Обсяг продукції машинобудування перевищує на внутрішньому ринку 10 млрд, на зовнішньому — близько 5 млрд грн. Це становить лише 15 % загального обсягу промислової продукції, що значно менше, ніж у розвинутих державах (понад 30 %). Темпи зростання обсягів машинобудівного виробництва в останні роки стабільні і досягають 30 і більше % на рік.

У 2005 р. продукція машинобудування експортувалася до 80 держав світу, передусім Росії, Німеччини, Туркменістану, Індії, Китаю — до 70 % загального обсягу. Проте неповна відповідність продукції машинобудування сучасним міжнародним стандартам обмежує її експортні можливості. Негативним фактором є необґрунтовано широка присутність на внутрішньому ринку закордонних виробників [4].

Близько 80% технічних засобів перебуває у стані морального і фізичного зносу, а навантаження на один зернозбиральний комбайн становить 240 га лише при збиранні ранніх зернових, тоді як в Російській Федерації — 120 га, а в ЄС — 80 га. За останні два роки імпорту сільськогосподарської техніки зріс майже у 17 разів (з 1,45 млн дол. США до 2,5 млрд дол. США). Отже, на сьогодні частка імпорту техніки становить 80%, тоді як у 2003 р. була лише 30% (табл. 1).

Рівень забезпечення сільського господарства тракторами, комбайнами та іншою технікою ста-

новить 45—50 % потреби. Понад 90 % технічних засобів потребують негайної заміни внаслідок їх зношеності. Через брак комбайнів та їх вік (62% з них старші за 20 років) у 2011 р. не зібраним у полі залишилось близько 5 млн тонн зернових, а це 7,5 млрд грн.

Проте, підвищення мита на імпорту сільськогосподарської техніки — питання досить дискусійне. Адже сьогодні вітчизняне сільськогосподарське машинобудування може забезпечити виробництво лише 50—300 зернозбиральних комбайнів, 4—5 тис. тракторів, або удесятеро менше від щорічної потре-

би оновлення. До того ж 21 % номенклатурної техніки, необхідної для впровадження новітніх агротехнологій взагалі, не виробляється вітчизняними сільськогосподарськими машинобудівними заводами. Введення ввізного мита на вживану імпорту техніку для аграрного сектора [5].

Машинобудівний комплекс на сучасному етапі зумовлює необхідність інноваційного розвитку та ефективної конкурентоспроможності всіх інших секторів реальної економіки [1].

Використання механізмів державно-приватного партнерства, насамперед фінансування виробництва вітчизняної техніки, технологічна потреба в якій становить: тракторів — 400 тисяч, зернозбиральних комбайнів — 75 тисяч, кормозбиральних — 17 тисяч, а їх щорічне оновлення має бути на рівні 40 тис, 7,5 та 2,5 тис. відповідно, істотно розширить потенціал вітчизняного агросектора. Для цього потрібно поліпшити їх якість, елементну базу, попрацювати над зниженням енергоємності ВВП на кг умовного палива, яке становить 0,79 цента, тоді як у Білорусі — 0,5, а в ЄС — 0,2.

Для підтримки вітчизняного машинобудування для сільськогосподарських підприємств, необхідно щорічно протягом 5 років спрямовувати 1% від загальних видатків бюджету. Крім того, потрібно ввести мито не менше 35% на вживану імпорту техніку, старшу за 3 роки. Варто також відмінити ПДВ та мито при ввезенні в Україну сучасного обладнання для модернізації наших підприємств, що не виробляється в країні [2; 3].

У перспективі машинобудування для агропромислового комплексу має зайняти більш вагоме місце як у структурі промисловості, так і у формуванні експорту України. На сьогодні обсяг імпорту продукції машинобудування більш як у 1,5 рази перевищує обсяг її експорту. Темпи збільшення обсягу імпорту продукції машинобудування також значно перевищують темпи збільшення її експорту — відповідно 25 і 12 %. Тільки значне підвищення рівня конкурентоспроможності продукції машинобудування дасть змогу забезпечити

потреби в ній, внутрішнього ринку в обсязі близько 4,7—5,1 млрд грн., а зовнішній — 12—14 млрд грн. (табл. 2).

Законодавче обмеження використання компонентів та елементної бази провідних зарубіжних виробників не сприяє освоєнню вітчизняними виробниками високотехнологічних комплексуючих виробів.

Гальмівним для машинобудування фактором є висока вартість кредитних ресурсів, яка досягає 18—20 % річних. Оскільки середня рентабельність галузі становить 10 відсотків, то користуватися кредитними ресурсами можуть лише деякі підприємства. Це зумовлює малі обсяги інвестування, відсутність оборотних коштів, а отже — неповне використання можливостей для розвитку, низьку конкурентоспроможність, високу кредиторську заборгованість.

Істотно позначається на інноваційній діяльності зменшення кількості науковців, зниження рівня їх кваліфікації. Загострилася кадрова проблема. Середній вік працівників на багатьох машинобудівних підприємствах перевищує 55 років. Щодо ряду нових професій, пов'язаних зі створенням і застосуванням комп'ютеризованих виробництв, упровадженням високих технологій, то ця проблема потребує особливої уваги.

Державна програма розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування до 2015 р. передбачає проведення в галузі нової технічної політики, спрямованої на створення повнофункціональних систем машин, забезпечення модularity, багатоопераційності, заощадження ресурсів, застосування нових матеріалів і покриттів, енергонасиченості, високих та надвисоких швидкостей, технологій з гранично допустимим тиском, обертами, навантаженням, паралельного виконання основних і допоміжних функцій, ергономічності, високої автоматизації техніки, використання інформаційних технологій, мехатронних систем, систем управління якістю, уніфікації елементної бази, орієнтації на міжнародні стандарти [4; 5].

Для поліпшення забезпечення аграрного сектора вітчизняною сільськогосподарською технікою необхідно здійснити наступні заходи:

1) забезпечити потреби агропромислового комплексу вітчизняною технікою і обладнанням, для впровадження сучасних технологій у виробництво, зберігання та переробку сільськогосподарської продукції;

2) забезпечити проведення науково-технічної

Таблиця 2. Технологічна потреба в основній сільгосптехніці для виробництва прогнозних обсягів продукції рослинництва за прогресивними технологіями

Найменування техніки	Технологічна потреба ,од	Наявність *, од.	Необхідна щорічна поставка для відтворення МТП і досягнення рівня технологічної потреби
Трактори	400000	353380	40000
Комбайни зернозбиральні	75000	59937	7500
Комбайни кукурудзозбиральні	9500	4866	950
Жниварки валкові	36200	23210	3600
Комбайни кормозбиральні	17000	14838	2100
Борони дискові	53400	27313	5300
Культиватори	118800	116880	1180
Сівалки зернові	102500	94880	10000
Машини для внесення твердих мінеральних добрив	40900	16232	4000
Машини для хімічного захисту рослин	33130	13031	3300
Комбайни бурякозбиральні	8700	8478	870
Машини і агрегати для очищення зерна	12000	11668	1200

* станом на 01.01.2010 р.

Джерело: Статистичні дані Мінагропроду.

політики розвитку машинобудування для агропромислового комплексу, що сприяє підвищенню рівня технологічних процесів та екологічної безпеки;

3) забезпечити розроблення стандартів, зокрема удосконалення структури виробництва, розвиток потужностей, впровадження систем управління якістю, екологією та безпекою згідно з міжнародними стандартами ISO-9000, ISO-14000, OHSAS-18000;

4) забезпечити впровадження наукових досліджень, дослідно-конструкторських, технологічних та проектних розробок комплексного характеру, пов'язаних з розвитком виробництва техніки і обладнання для агропромислового комплексу;

5) щороку оновлювати технічну базу сільського господарства на 15 %;

6) забезпечити визначення обсягів виготовлення і координації виробництва у номенклатурі техніки і обладнання для агропромислового комплексу, впровадження технічного обслуговування та освоєння прогресивних технологій ремонту техніки тощо.

Таким чином, пріоритетність розвитку машинобудівної галузі для агропромислового комплексу зумовлена потребою у невідкладному вжитті заходів для забезпечення розвитку сільського господарства і сільських територій [3].

З метою покращення ситуації з формуванням та відтворенням матеріально-технічної бази агропромислового комплексу необхідно:

— удосконалити систему лізингу сільськогосподарської техніки та обладнання, розширити об-

сяги підтримки державних лізингових компаній, активізувати лізингову діяльність інших фінансових установ і машинобудівних підприємств, створити сприятливі умови для широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій;

— розвивати фірмовий технічний сервіс у гарантійний та післягарантійний період експлуатації сільськогосподарської техніки за участю заводів-виробників та постачальників, забезпечити формування ринкової інфраструктури технічного сервісу, зокрема на кооперативних засадах;

— впроваджувати системний моніторинг та сучасні засоби інформатизації щодо матеріально-технічних ресурсів для аграрного сектору;

— посилити роботу з підготовки механізаторів широкого профілю і підвищення кваліфікації, удосконалити механізм атестації інженерно-технічних працівників.

— сприяти скороченню витрат енергетичних і матеріальних ресурсів при виготовленні, технічному обслуговуванні та ремонті техніки і обладнання для агропромислового комплексу, підвищенню надійності та збільшенню термінів їх експлуатації;

— забезпечити участь у розробці програм соціального та економічного розвитку села, сприяння комплексній поставці техніки і обладнання для агропромислового комплексу сільськогосподарським товаровиробникам і підприємствам харчової та переробної промисловості;

— забезпечити виконання програм виробництва технологічних комплексів машин і обладнання для агропромислового комплексу, стимулювання освоєння виробництва нової техніки і обладнання для агропромислового комплексу, підвищення відповідальності промислових підприємств за якість виготовлюваної техніки, створення системи її технічного обслуговування та ремонту;

— розширення мережі підприємств з реалізації, технічного обслуговування, ремонту, надання у користування (зокрема за договорами фінансового лізингу) техніки і обладнання для агропромислового комплексу;

— формування та розвиток ринку техніки і обладнання для агропромислового комплексу;

— розробити пропозиції щодо удосконалення умов фінансування, оподаткування, кредитування, особливостей приватизації підприємств вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу;

— здійснення економічних та організаційних заходів, спрямованих на зростання експортного потенціалу, збільшення обсягів реалізації техніки і обладнання для агропромислового комплексу в Україні та за її межами;

— залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для освоєння виробництва нової техніки і обладнання для агропромислового комплексу, оновлення основних фондів, технічного переозброєння і реконструкції підприємств вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу;

— реалізація державної політики зайнятості, забезпечення висококваліфікованими кадрами підприємств вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу;

— сприяти розвитку міжнародного співробітництва підприємств вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу.

ВИСНОВКИ

Зазначено, то визначальним критерієм розвитку машинобудівної галузі є створення умов для забезпечення аграрного виробництва якісно новою технікою. Причому особливий вплив на вибір методів та засобів при формуванні інфраструктурних елементів машинобудівної галузі для сільського господарства має бути узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання найвищих результатів, певної галузі виробництва сільськогосподарської продукції. Відтак, раціональне поєднання економічних механізмів позитивно позначається на складі ресурсозабезпеченості сільськогосподарського виробництва, адже вони можуть змінюватись під дією якісних та кількісних зрушень як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Ефективне застосування механізмів внутрішнього і міжнародного партнерства стає невід'ємним стимулюючим фактором розвитку вітчизняного машинобудування для аграрного сектору економіки країни.

Література:

1. Кравчук В. Шляхи стимулювання технічного переоснащення галузей АПК / Кравчук В., Погорілий В., Постельга С., Шустік Л. Погоріла В. // Техніка і технології в АПК. — 2011. — № 8. — С. 6—15.

2. Кравчук В. Рівняння на прогрес: коментар та перелік техніки, занесеної до Державного реєстру технічних засобів для агропромислового комплексу України / Кравчук В., Погорілий В., Гусар В. // Техніка і технології в АПК. — 2011. — № 6. — С. 5—7.

3. Ми зобов'язані відроджувати власне виробництво на нових технологічних засадах // Урядовий кур'єр. — 2011. — № 184. — С. 5; 9—11.

4. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 4 червня 2009 р. № 1444-VI (1444-17) / Верховна Рада України / Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 42. — Ст. 634. — (Бібліотека офіційних видань).

5. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року Постанова Кабінет Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 / Програма діяльності Кабінету Міністрів [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. — Режим доступу: <http://www/kmu.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 18.10.2011 р.